

Омурова Айна Молдогазиевна «Дене тарбия багытындагы студенттердин кеп ишмердүүлүгүн өстүрүүнүн методикасы» – аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына расмий оппоненттин

П И К И Р И

Изденүүчүнүн илимий иши Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын тилдер кафедрасында аткарылган.

Илимий жетекчиси: Илимий жетекчиси: Мусаева Венера Инятовна – педагогика илимдеринин доктору, **И.Арабаев** атындагы Кыргыз Мамлекеттик университетинин педагогика факультетинин башталгыч мектепте кыргыз жана орус тилдерин окутуунун технологиясы кафедрасынын профессору.

Педагогикалык билимге ээ болуп жаткан болочоктогу педагог студенттерге байыркыдан бери сакталган кылымдарды карыткан карт тарыхы бар кыргыз тилинин кесиптик сөздөрүн, кыргызча терминдерин лексика-фразеологиялык сөздүк корун окутуу аркылуу пикир алмашуу, карым-катнаш жасоо, кунт коюп уга билүү аркылуу сүйлөшүү, кыргызча баарлашуу, маектешүү менен сөз байлыгын кеңейтүүнүн натыйжасында кыргызча кеп ишмердүүлүгү өзгөчө мааниге ээ экендигин белгилейт.

Диссертация киришүүдөн, үч главадан, практикалык сунуштардан, колдонулган адабияттардын тизмесинен, **148 адабий булактардан, 9** таблицадан, **10** тиркемеден турат. **Иштин көлөмү – 168 беттен, жалпы көлөмү – 243 беттен турат.**

Иштин киришүүсүндө изилдөөгө алган теманын актуалдуулугу, коюлган проблеманын максаты жана милдеттери аныкталган, изилдөөнүн жаңылыгы, практикалык мааниси, коргоого алынып чыгуучу жоболор тууралуу маалыматтар такталган.

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА
№ 80 - «18» 06 2021.ж/2

Биринчи глава «Жогорку окуу жайларында кыргыз тилин окутууда студенттердин кыргызча кеп ишмердүүлүгүн өстүрүү жаатындагы илимий-теориялык жана илимий-методикалык изилдөөлөрдү талдоо» - деп аталып, аталган дисциплинаны үйрөтүүнүн мааниси, милдеттери, окуп-үйрөнүүнүн жана анын изилденишинин тарыхы, методологиялык таянычтары көрсөтүлгөн.

Дене тарбия жана спорт чөйрөсүндөгү болочок адистердин жалпы эле кепишмердүүлүгүн өрчүтүүнүсүнө багытталган эмгектерди талдоого алынган, ошондой эле окуу-машыгуу сабактарын жана тарбиялоочу ишти жүргүзүүдө педагогдун студенттерге таасир этүүнүн негизги каражаты болуп жандуу кеп экенин белгилейт. Машыктыруучунун жана дене тарбия мугалиминин кеп ишмердүүлүгү – бул кепти кыймылдатуучу координацияга байланыштуу, ал бир убакытта көнүгүүнүн сапатын, тууралыгын, тактыгын жана кептин көркөмдүүлүгүн бузбай көрсөтүү жана түшүндүрө билүү билгичтигин ээ экендигин баса көрсөтүлгөн.

Методика илиминде аныкталган женилден оорго, илимийлүүлүк, теориядан практикага, системалуулук ж.б. дидактикалык принциптерди жетекчиликке алуу менен кыргызча кеп ишмердүүлүгүн өстүрүүдөгү жеке дидактикалык принциптер катары тилдик-коммуникативдик, кыргыз тилинде системалуу баарлашуу, кырдаалдык-тематикалык, окуу материалдарынын коммуникативдик багыттары, коммуникативдик-функционалдык принциптери белгиленип, теория менен практиканын байланышы принцибине ылайык айрыкча, дени сак муунду даярдоодо студенттердин сөздүк корун байытуу аркылуу кеп ишмердүүлүгүн өнүктүрүүдө окумуштуу К.Биялиев белгилегендей «илимий грамматика менен бирдей деңгээлде эле практикалык грамматикага» өзгөчө басым жасалгандыгы белгиленген.

Экинчи глава. «Кыргыз тилин жана адабиятын окутууда дене тарбия адистигиндеги студенттердин кеп ишмердүүлүгүн өстүрүү боюнча изилдөөнүн материалдары жана методдору» деп аталган. Бул главада изилдөөнүн материалдары жана методдору, жаңы формалары

каралып, сунушталган, педагогикалык тажрыйбалардын жүрүшү, жыйынтыктары чагылдырылган.

Илимий изилдөөнүн негизги материалы катары диссертант бир нече жылдар бою апробациядан өткөрүлүп, мазмуну такталган, кыргыз тили боюнча окутууга багытталган жумушчу окуу программасын иштеп чыккан. Жумушчу программа жогорку окуу жайларында кыргыз тили жана адабиятын окутуу боюнча мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде түзүлгөн. Кыргыз тили жана адабиятын окутууда дене тарбия багытындагы студенттердин кеп ишмердүүлүгүн өнүктүрүү жаатында иштелип чыккан ыкмалар, методдор студенттерге аталган дисциплинаны окутуу процессинде педагогикалык экспериментте сыноого коюлуп, тиешелүү жыйынтыктар алынган. Педагогикалык эксперименттик метод жогоруда айтылган окуу программасынын негизинде ишке ашырылган. Аталган программа диссертациялык эмгектин тиркемесине киргизилген.

Эксперименталдык база катары Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын педагогика, аскерге чейинки даярдык жана спорт факультеттери жүргүзүлгөн.

Эксперименттин биринчи этабында (2015-2016-окуу жылы) жогорку окуу жайларда кыргыз тилин окутуунун теориясына жана практикасына багытталган, педагогика жана психология, кеп ишмердүүлүгүнө байланыштуу илимий эмгектерди үйрөнүп, талдоого алынган.

Эксперименттик методдун экинчи окутуучу, үйрөтүүчү этабында (2015-2016; 2016-2017-окуу жылдары) экспериментке катыша турган текшерүүчү жана эксперименттик топторду тандалып алынган. Экспериментке бардыгы 778 студент, алардын ичинен 434 студент 1-курстан, 344 студент 2-курстан катышышкан. Диссертант тараптан иштелип чыккан методикалык ыкмалар, усулдар, каражаттар, көрсөтмөлөр текшерүүчү жана эксперименттик топтордо сыноого коюлган. Коммуникативдик багыттагы кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү (угуу, окуу, сүйлөө, жазуу) тууралуу буга чейинки илимий булактарга, методикалык адабияттарга таянуу менен аларды

жетекчиликке алган. Педагогикалык-тажрыйбалык иштин мазмуну аныкталып, студенттердин уга билүү, окуй алуу, сүйлөй билүү жана жаза билүү коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүү менен тилдик, кептик жана маданий коммуникативдик компетенттүүлүктөргө ээ кылуу боюнча төмөнкүдөй окуу материалдары сыноодон өткөрүлгөн:

Кыргыз тили жана адабиятын окутууда студенттин угуу ишмердүүлүгүн, сүйлөө ишмердүүлүгүн, жазуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү багыттарында иш жүргүзүлгөн.

Сүйлөө ишмердүүлүгүндө *студенттердин ар кандай кырдаалдарда оозеки пикир алышуу жөндөмдүүлүгүнүн жогорулашына көңүл бурулган*, өзгөчө коммуникативдик каалоо (ниет) - *кептик интенция* жаралгандыгын белгилеген. Ошондой эле *жазуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү багытында* жат жазуу, баяндама, дил баян, эссе, доклад, реферат, расмий иш кагаздарга менен иш жүргүзүлгөн.

Эксперименттик методдун үчүнчү текшерүүчү, жыйынтыктоочу этабында (2017-2018; 2018-2019-окуу жылдарында) жогоруда тажрыйбада сыналган Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын педагогика, аскерге чейинки даярдык жана спорт факультеттеринин биринчи жана экинчи курстарынын студенттеринин уга билүү, окуй алуу, сүйлөй билүү жана жаза билүү коммуникативдик көндүмдөрүн өнүктүрүү багытындагы кеп ишмердүүлүгүнүн коммуникативдик окуу материалдары боюнча алынган натыйжалар боюнча жыйынтык чыгарылган. Жалпы үч факультетти салыштырып караганда, педагогика жана спорттун улуттук түрү факультетинин студенттеринин өздөштүрүүлөрүндөгү өсүштөр жогору экендиги аныкталган.

Жыйынтыгында **өздөштүрүүнүн өсүшү орто эсеп менен 10,7 %** ды түзгөн.

Тажрыйбадан алынган оң жыйынтыктар диссертант тараптан коюлган илимий божомолдун туура экендигин жана изилдөөнүн алдына коюлган милдеттер натыйжалуу ишке ашырылгандыгын далилделген.

“Кыргыз тили жана адабиятын окутууда дене тарбия адистигиндеги студенттердин кеп ишмердүүлүгүн калыптандыруунун методикасы” аттуу үчүнчү главада кыргыз тили жана адабиятын окутууда студенттердин кеп ишмердүүлүгүн (угуу, окуу, сүйлөө, жазуу) өнүктүрүүнүн ыкмалары, формалары, методдору жана модели иштелип чыккан. Изилдөөчү тарабынан кыргыз элинин дидактикалык жана улуттук элдик оюндарын аткарууда коммуникативдик билим, ыкма, билгичтиктерди, көндүмдөрдү калыптандыруунун айрым үлгүлөрү келтирилген.

Корутундуда изилдөөнүн негизги натыйжалары чыгарылып, практикалык сунуштар берилген. Бул көйгөй боюнча иштелүүчү келечектүү иштердин багыттары сунушталган.

Жалпысынан алганда, диссертациянын мазмуну, сүйлөмдөрү сапаттуу жана так. Иштин натыйжалары ЖОЖдордун практикасында колдонууга абзел, ошону менен бирге студенттердин кыргызча кебин байытуу боюнча иштөөнүн методикасын өнүктүрүүнүн лингвистикалык негиздери коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүүдө практикалык мааниси зор.

Диссертациялык иштин жалпы сапатын, мазмунун жана анын жабдылышын дагы жакшыртуу үчүн изденүүчү төмөнкүлөргө көңүл буруп, айрым оңдоо, толуктоо иштерин жүргүзүүсүн каалар элек:

- Диссертацияда орфографиялык, пунктуациялык, стилдик, техникалык каталар кездешет (3, 6, 10, 11, 25, 26, 52, 74, 102);
- диссертацияны техникалык жактан жасалгалоо кемчиликтери бар;

Бул пайдаланган адабияттардын тизмесин көрсөтүүдө кезигет, мисалы: айрым илимий иштин кайсы басмадан чыкканы, анын канча беттен тургандыгы ж.б.

- авторефераттагы чагылдырылган эмгектерди кайрадан карап чыгуу;
- изилдөөнүн жыйынтыктарын жарыялоону улантуу.

Албетте, бул пикир-сунуштардын көпчүлүгү каалоо ниетинде айтылып, иштин жалпы мазмунуна таасирин тийгизбейт.

Омурова Айна Молдогазиевна «Дене тарбия багытындагы студенттердин кеп ишмердүүлүгүн өстүрүүнүн методикасы» – аттуу диссертациялык иши жана анын авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялоо комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби» жөнүндөгү жобонун 10-пунктунун талаптарына ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору Омурова Айна Молдогазиевна аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу. Изилдөөнүн жыйынтык-натыйжалары окутуунун теориясы жана методикасы (кыргыз тили) адистигине туура келет. Омурова Айна Молдогазиевна педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент, педагогика

илимдеринин кандидаты,

И.Раззаков атындагы КМТУнун

кыргыз тили кафедрасынын доценти Исраилова А.М.

*Дата поступления
отзыва в ДС
20.12.2012*

Исраилова А.М.

**КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ**